

“Niets voert oorlog tegen de mens dan de mens zelf!”

Ware vrede volgens St. Franciscus van Sales

Bijdrage 8 over Franciscus van Sales, door Wim Collin

De tijd waarin de heilige Franciscus van Sales leefde, was een periode die gekenmerkt werd door oorlog. De oorzaken van deze conflicten waren zowel van religieuze – we denken hierbij aan de tegenstellingen tussen protestanten, Calvinisten, Hugenoten en katholieken – als van politieke aard: botsingen tussen de grote machthebbers Spanje, Frankrijk en Engeland, maar ook interne verdeeldheid en opstanden binnen het hertogdom Savoie. Deze conflicten, soms zeer bloedig en langdurig, hadden verstrekkende gevolgen voor het bisdom Genève waar Franciscus van Sales bisschop was en met name voor de mensen die daar woonden.

Franciscus schrijft in zijn brieven vaak over deze oorlogen. Zo schreef hij bijvoorbeeld op 15 juli 1615 aan de bisschop van Montpellier toen eindelijk (helaas slechts tijdelijk) de rust terugkeerde in het hertogdom: “Voor de rest hebben we eindelijk vrede, god zij gedankt, en ik hoop dat deze vrede lang en gelukkig is. De oorlog was kort, maar zeer intens. [...] We verloren verschillende dappere Savoyaardse heren in de strijd omdat ons land het meest betrokken was en zich van de andere naties onderscheidde in het gevecht. Dat zorgt er voor dat we nu veel weduwen en wezen hebben. En deze laatsten verlangen niets anders dan blijvende vrede.”¹

De oorlog ging echter door en pas op 4 september 1618 kon Franciscus van Sales naar dezelfde bisschop schrijven: “We hebben hier nu vrede, maar we zijn nog niet helemaal vrij van de wrok van de voorbije oorlog. Laten we tot God bidden dat deze gevoelens niet zullen ontaarden zodat we niet hervallen [in een nieuwe oorlog].”² Deze oorlogen en schermutselingen maakten het leven niet gemakkelijk omdat ze ernstige gevolgen hadden in het dagelijkse leven. Toen Franciscus van Sales hoorde dat er in het koninkrijk Frankrijk spanningen waren, schreef hij op 24 oktober 1615 opnieuw naar de bisschop van Montpellier: “Ik erger me behoorlijk aan het lawaai van de oorlog en wens elke dag veel geluk voor uw koninkrijk waar zoveel goede mensen wonen. God die in zijn goedheid de wind en de zee beveelt, zal ook voor vrede moeten zorgen.”³

Franciscus van Sales dringt erop aan dat we bidden om vrede. Het is niet alleen ieders plicht om geestelijke dingen aan God te vragen, we moeten ook heel concrete vragen aan God durven stellen. Zoals we moeten bidden om regen of wanneer het leven wordt bedreigd door een pandemie, zo moeten we ook bidden om vrede. Op 17 januari 1621 zegt hij in zijn preek: “Ik weet heel goed dat men tot God kan bidden, niet alleen voor geestelijke dingen, maar ook voor dingen die tijdelijk [dit is: wereldlijk] zijn; er is geen twijfel dat dit kàn en mòèt gedaan worden, aangezien Onze Lieve Heer ons dat zelf geleerd heeft. In het Onze Vader, het gebed des Heren dat we elke dag bidden, vragen we eerst dat het Koninkrijk van God tot ons komt, als hèt doel en einde waarnaar

¹ Lettre MC: *A Monseigneur Pierre Fenouillet Évêque de Montpellier*, OEA XVII, Lettres Vol. VII, 25-26. Si tratta in questo caso della battaglia delle colline d’Asti della prima guerra del Monferrato maggio 1615. (OEA = *Œuvres de Saint François de Sales, Évêque et Prince de Genève et Docteur de l’Église*, Edition complète d’après les autographes et les éditions originale enrichie de nombreuses pièces inédites. Par les soins de Religieuses de la Visitation du 1er Monastère d’Annecy)

² Lettre MCDLXVIII: *A Monseigneur Pierre Fenouillet Évêque de Montpellier*, OEA XVIII, Lettres Vol. VIII, 284. De oorlog van Monferrato eindigt definitief met het verdrag van Vercelli op 15 juni 1618.

³ Lettre MCXXV: *A Monseigneur Pierre Fenouillet Évêque de Montpellier*, OEA XVII, Lettres Vol. VII, 78. Naar aanleiding van de frans-spaanse huwelijken tussen Louis XIII (koning van Frankrijk) met Anna van Oostenrijk, en de zus Elisabeth, de zus van Louis met Filip van Oostenrijk (toekomstige koning van Spanje) (oktober 1615) probeert regent Condé een burgeroorlog uit te lokken.

we streven, en dan dat Zijn wil geschiede. Zijn wil is het enige middel om ons naar de zaligheid [zijn Rijk] te leiden. Daarna gaat het gebed verder en vragen we iets heel concreets, namelijk dat Hij ons ons dagelijks brood geeft. De Kerk heeft zelfs speciale gebeden om God om tijdelijke dingen te vragen [...]. Hiermee wordt ons geleerd dat er geen twijfel of probleem bestaat waarvoor we Gods hulp niet kunnen en moeten vragen.”⁴

Vrede met God, vrede met anderen, vrede met jezelf

In de preek met als titel “*Pax Vobis*” van Paas dinsdag 21 april 1610 beschrijft Franciscus van Sales drie voorwaarden die moeten vervuld zijn om vrede te hebben. Hij omschrijft eigenlijk drie gebieden waar de mens vaak de vrede verstoort of oorlog voert en deze drie gebieden vallen samen met het eerste en het tweede gebod (Mt 22,37-40). Met andere woorden, het niet respecteren van het gebod van de liefde betekent dat de mens geen vrede heeft met God, geen vrede heeft met zijn naaste én geen vrede heeft met zichzelf.

Met betrekking tot *vrede met God* zegt Franciscus van Sales dat door het verlossende heilsplan van God, door het lijden en de dood van Jezus, de mens eens en voor altijd opnieuw verzoend werd met God. Helaas is de mens echter vaak opstandig en ongehoorzaam aan de geboden van God. Hij trapt elke keer weer in de val van de zonde waardoor hij steeds opnieuw de vrede van Christus verliest. Als gevolg daarvan moet de mens opnieuw verzoend worden met God. “Hiervoor heeft Christus het meest verheven en heiligste sacrament van de Eucharistie ingesteld”, schrijft Franciscus. “Net zoals de vrede met de hemelse Vader verkregen werd door het offer dat hij zelf aan het kruis had gebracht [de kruisiging van Jezus], gebeurt dit iedere keer opnieuw in het goddelijk offer van de eucharistie [telkens wanneer de priester de eucharistie viert].”⁵ De vrede met God wordt niet vernieuwd of hersteld door de mens die zich bekeert, maar het is God zelf die door het sacrament van de eucharistie telkens zijn belofte gestand doet.

Het tweede terrein is *het gebrek aan vrede tussen mensen*. Deze afwezigheid van vrede is oorzaak van alle oorlogen, beproevingen en ellende in deze wereld. “Van waar komt de armoede die velen lijden? Wordt die niet veroorzaakt door de ellendige eisen die opgelegd worden door zij die hun bezittingen vergroten en rijk worden ten koste van anderen? Sommigen hebben te veel en anderen hebben te weinig. Wat is het dat de vrede verpest? Zijn dat niet de beproevingen, de ambities, het verlangen naar eer en waardigheid en de wil om op de eerste en voornaamste plaats te staan? Als er vrede was tussen de mensen, dan zou al die ellende er niet zijn.”⁶ De oorsprong van het feit dat er geen vrede is, ligt helemaal bij mens zelf: “Niets voert oorlog tegen de mens dan de mens zelf.”⁷ De mens is het enige wezen dat oorlog voert met zichzelf en het is ook het enige wezen dat zich moeilijk tot rede laat brengen. De voortdurende strijd tussen mensen heeft enorme gevolgen, niet alleen in deze wereld, maar ook daarbuiten. “Als we niet in vrede en in eenheid met elkaar leven, moeten we niet verwachten dat we de genade zullen ontvangen om samen met de Heer te verrijzen.”⁸

Met een vrij eenvoudig beeld legt de heilige bisschop in zijn preek uit waarom de mens niet in *vrede met zichzelf* kan leven. De mens, zoals de apostel Paulus schrijft, bestaat uit geest en lichaam, en deze twee elementen zijn voortdurend in conflict met elkaar: het lichaam wil voortdurend de geest bepalen en de geest moet terugvechten. De geest, het “bastion” van de ziel, heeft drie soldaten om zich te verdedigen en te bewaken. Als deze soldaten hun plicht vervullen, als ze goed

⁴ Sermon XLIII: *Sermon pour le deuxième Dimanche après l'Épiphanie*, OEA X, Sermons Vol. IV, 10.

⁵ Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 292.

⁶ Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 293-294.

⁷ Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 294.

⁸ Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 295.

bewapend zijn, kunnen ze het “bastion” zonder probleem verdedigen. Dan is er niets te vrezen. Deze drie soldaten, het intellect, het geheugen en de wil, worden echter soms afgeleid.

Als de eerste soldaat, *het intellect*, niet standvastig vasthoudt aan wat hij gelooft, als hij niet blijft bij wat Jezus Christus onderwijst maar luistert en zich laat meeslepen door de roep van verleiding, verliest hij de strijd. De apostelen, zo zegt Franciscus van Sales, deden hetzelfde na de dood van Jezus. Ze sloten zich op in de bovenkamer en wilden niet meer naar buiten gaan omdat ze niet geloofden in de woorden die Jezus zelf tot hen gezegd had. Ze begonnen te twijfelen, ze gingen aan het piekeren en dreigden de strijd te verliezen.⁹ Het intellect moet daarom standvastig zijn. Het lichaam wint de strijd als het intellect vergeet hoe het het lichaam moet beheersen.

De tweede soldaat is *de herinnering*. Deze soldaat herinnert zich vaak wat niet herinnerd moet worden. De meeste verstoringen die we in de ziel hebben, zijn te wijten aan het feit dat de verbeelding herinneringen oproept, en wanneer deze worden onthaald door de herinnering, verpesten ze de vrede. Deze herinneringen leiden vaak tot de verkeerde dingen: men herinnert zich bijvoorbeeld genoegens, verstrooiingen, pleziertjes... In plaats daarvan zouden herinneringen positief moeten zijn: ze zouden de beloften van God in herinnering moeten brengen. Ze zouden ons eraan moeten herinneren dat God trouw is en ons moeten herinneren aan zijn tedere en liefdevolle zorg voor allen die op hem vertrouwen.¹⁰

De derde soldaat, *de wil*, is de sterkste van de drie. De wil is volledig onafhankelijk en vrij en door God zelf zo geschapen. Niemand en niets kan hem besturen of beïnvloeden. Maar als sterkste van de drie soldaten toont hij ook soms zwakkere kanten. Zijn zwakste kant is dat hij zich laat overweldigen door de verleiding van de lichamelijke bekingen. Hij weerstaat vaak niet aan die aanvallen, ook al weet hij dat die bekingen de gevaarlijkste vijand zijn voor de mens. De wil heeft één grote vijand en dat is het verlangen. De mens verlangt te veel, hij verlangt dit en dat en ook nog het andere. “Onze wil is eigenwijs en vaak vol luchtspiegelingen, onze wil doet vaak niets anders dan tijd verspillen door over zulke zaken na te denken.”¹¹ Het verlangen wordt zo onnodig gestimuleerd en dat maakt van de wil vaak een zwakke soldaat.

Ware vrede

In een brief waarvan niet bekend is wie de bestemming is, beschrijft Franciscus van Sales heel duidelijk en zonder enige twijfel dat échte vrede met jezelf alleen wordt bereikt door de oorlog te voeren tegen jezelf. Het is niet genoeg om te vechten tegen verlangens, verleidingen of twijfels. “Een soldaat moet heel veel gewonnen hebben in de oorlog om op zijn lauweren te kunnen rusten. [...] Ware vrede ligt niet in niet vechten, maar in het winnen. Ook de verliezers vechten niet meer maar ze hebben geen echte vrede [want ze hebben niet gewonnen].”¹² De mens moet vechten tegen eigenliefde en tegen valse vrijheid omdat ze slechte vruchten voortbrengen. Stap voor stap, beetje bij beetje, moet de mens de strijd tegen zichzelf winnen. Hij schrijft in februari 1610 aan Zuster Françoise-Jéronyme de Villette: “Kortom, mijn liefste dochter, dit leven is een voortdurende strijd en er is niemand die kan zeggen: ik ben niet aangevallen.”¹³ De enigen die de ware vrede kunnen vinden zijn diegenen die de oorlog tegen zichzelf hebben gewonnen.

Ware vrede is volgens Franciscus van Sales de heilige onverschilligheid. In een brief van 26 april 1622 aan Zuster Marie-Jacqueline Compain schrijft hij: “Vraag niets en weiger niets in het

⁹ Cfr. Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 296-299.

¹⁰ Cfr. Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 299.

¹¹ Cfr. Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 299-301.

¹² Lettre MMI: *A une inconnue*, OEA XXI, Lettres Vol. XI, 44-45.

¹³ Lettre MCLXXIII: *A la Sœur de Chevron-Villette novice de la Visitation de Lyon*, OEA XXI, Lettres Vol. XI, 44-45.

religieuze leven. Het is de heilige onverschilligheid die je zal bewaren in de vrede, de vrede van de eeuwige hoop.”¹⁴ Heilige onverschilligheid, een echt salesiaans begrip, wil zeggen dat men niets liefheeft tenzij men het liefheeft omdat het de wil van God is. Dat betekent dat radicaal geloven in de goddelijke voorzienigheid en in alles wat je doet en laat, afhankelijk is van Zijn wil. Gods wil is en moet de enige leidraad worden voor het leven van de gelovige. Het maakt dus niet uit of je ziek of gezond, arm of rijk bent, want je bepaalt zelf niet meer wat je wil. Niets vragen en niets weigeren. Uit liefde voor God negeer je je eigen wil en laat je jezelf alleen leiden door Gods wil. Dit is voor Franciscus van Sales de sleutel tot ware vrede. Een voorbeeld van deze heilige onverschilligheid is te vinden in een brief aan Madame Angélique Arnauld, de abdis van de beroemde abdij van Port-Royal bij Parijs. Arnauld wilde haar abdij verlaten om toe te treden tot de Orde van de Visitatie, gesticht door Franciscus van Sales en Jeanne de Chantal. Om voor de hand liggende redenen moest zij eerst toestemming vragen aan de kerkelijke autoriteiten om van orde te veranderen. Tijdens de procedure en voordat het negatieve antwoord kwam uit Rome, schreef Franciscus van Sales haar: «Nu zullen we moeten wachten op nieuws uit Rome en dit terwijl we in vrede zijn; en als het antwoord komt, moeten we in vrede blijven; wat het antwoord ook is: blijf in vrede en verlang met al je krachten naar vrede in jezelf. Het paspoort van de dochters van Jezus Christus is vrede; de vreugde van de dochters van Onze Lieve Vrouw is vrede.”¹⁵

Volgens Franciscus van Sales kan je heel makkelijk ontdekken of een vrede waar is of vals, of ze van God komt of van de mensen. Om dit verschil te verklaren, gebruikt hij in zijn preek over vrede twee bijbelteksten die beide verhalen over een storm. De eerste storm is die in het verhaal van Jona (Jona 1,4-15). Jona probeert aan Gods wil te ontsnappen en gaat aan boord om naar Tarsis te gaan in plaats van Nineve. Hij daalt zo diep mogelijk af in het ruim van het schip en valt daar in een diepe slaap, maar de Heer laat een hevige storm los. De matrozen proberen te achterhalen wie de oorzaak is van de storm en het lot valt op Jona. Hij bekent dat hij op de vlucht is voor de Heer. Op eigen verzoek wordt hij overboord gegooid. Wie Gods wil niet doet, kan niet in vrede leven en brengt onheil, over zichzelf en over de anderen. Vrede die niet van God komt, is niets anders dan een valse vrede.¹⁶

Wanneer men anderzijds op de Heer vertrouwt, is vrede écht. Franciscus van Sales spreekt over Jezus die tijdens de storm op de boot slaapt (Mt 8,23-26; Mc 4,36-40; Lc 8,22-25): “Tijdens zijn slaap steekt de wind op, de storm neemt verschrikkelijk toe, de golven zijn zo onstuimig dat ze op elk moment het schip lijken te overweldigen; de apostelen, enorm bang voor het dreigende gevaar, rennen van de voorsteven naar de achtersteven en van de achtersteven naar de voorsteven. Ten slotte maken ze Jezus wakker en zeggen: “Meester, we vergaan, we zinken als u ons niet te hulp komt.” Je zou zeggen, schrijft Franciscus, arme mensen, waarom zijn jullie zo verontrust? Hebben jullie Jezus niet bij je aan boord, Jezus die de ware vrede is (Ef 2:14)? Toen zei Jezus tot hen: “Waar zijn jullie bang voor, kleingelovigen? Wees niet bang.” Onmiddellijk beval hij de zee te kalmeren en er was een onmiddellijke rust.”¹⁷ Wie de wil van God doet, hoeft niets te vrezen, zelfs niet de hevigste stormen. De Heer is nabij en brengt de wateren tot rust. “God, in zijn goedheid geeft ons ware vrede.”¹⁸

¹⁴ Lettre MCMX: *A la Sœur Compain*, OEA XX, Lettres Vol. X, 298.

¹⁵ Lettre MDCCCXC: *A Madame Angélique Arnauld, Abbessse de Port-Royal a Maubuisson*, OEA XX, Lettres Vol. XX, 263.

¹⁶ Cfr. Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 302.

¹⁷ Cfr. Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 301-302

¹⁸ Lettre MCCLIII: *A M. Barthélémy Flocard*, OEA XVII, Lettres Vol. VII, 303; cfr. Sermon XXX: *Sermon pour le mardi de Pâques*, OEA IX, Sermons Vol. III, 302.

Gebed om vrede in het hart

Franciscus van Sales raadt aan om niet alleen voor de grote wereldvrede te bidden, zoals hoger beschreven, maar hij adviseert ons ook te bidden voor vrede in het eigen hart. In een brief aan Mevrouw de Veyssilieu (geschreven in Parijs op 16 januari 1619) vinden we een suggestie voor een gebed voor innerlijke en persoonlijke vrede en de kracht om jezelf aan God toe te vertrouwen: “Blijf in vrede, mijn liefste dochter; verdrijf uit je gedachten alles wat je kan storen en zeg vaak tot Onze Lieve Heer: “O God, Je bent mijn God en ik zal op Jou vertrouwen; Jij zult me helpen en Je zult mijn toevlucht zijn en dan zal ik niets vrezen; want niet alleen ben Jij bij mij, maar ik ben ook bij Jou.” Waar kan een kind in de armen van zo’n vader bang voor zijn? Wees een kind, mijn liefste dochter, en zoals je weet, denken kinderen niet zoveel aan allerlei zaken; ze hebben andere mensen die voor hen denken. Ze zijn alleen sterk als ze bij hun vader zijn. Dus doe dit, mijn liefste dochter, en je zult in vrede zijn.”¹⁹

¹⁹ Lettre MDII: *A Madame de Veyssilieu*, OEA XVIII, Lettres Vol. VIII, 344.